

BURKANICI EDEBİYATTA NESİR

Burkanci (Budist) Uygurlann mensur olarak meydana getirdikleri edebiyati konularma gore iige ayirmek gerekir:

1. ^atikler (Hint^e jataka),
2. Sudurlar (Hint^e sutra),
3. Diger eserler.

CATIKLER

gatik adi verilen pargalar, Buda'mn hayatlanndan herhangi birini anlatir. Bilindigi gibi Burkanciliktaki tenasiih inancma gore canhlar bir-yok defa diinyaya gelirler. Bazan tannlar aleminde,

bazan cinler aleminde, bazan insanlar veya hayvanlar aleminde bir^ok defa yeniden dogarlar. Bu'da'nm bizzat kendisi de bir^ok defa diinyaya gelmistir. IŖte gatikler, Buda'nm bu geŖitli hayatlarini anlatan, olaganiistii vak'alarla siislii masallardir. islami edebiyattaki menkibeleri hatirlatirlar.

(^atikler, Burkan rahipleri tarafmdan cemaate anlatilir. (^atiklerin bazan musiki refakatinde anlatildigi, bazilarimn da piyes yapisma sahip oldugu ve temsil edildiigi tahmin edilmektedir. Bazi gatikler ise sudurlar iginde yer almaktadır.

(*) Metin Refid Rahmeti Arat'm Eski Turk Ŗiri'nden almmiŖtir.

"Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesi" adıyla meşhur olan "Edgii Oglu Tigin ile Ayig Oglu Tigin (Iyi Duşünceli Sehzade ile Kotii Duşünceli şehzade)" en tanınmış, çatiklerden biridir. Kansu vilayetindeki Bin Buda mabetlerinde bulunan bu eserde, iyi yürekli bir şehzadenin biitiin canlılara yardım etmek ve canhlann birbirlerini öldürmelerine engel olmak üzere *qok* değerli bir mücevheri ele geçirmek için çıktığı maceralı yolculuk anlatılır. Gemilerle yapılan yolculukta bin bir türlü tehlike vardır. Şehzadenin sahip olduğu mücevher kotxi yürekli kardeş tarafından gözleri oyularak çalınır. Fakat sonunda hak yerini bulur ve iyi yürekli sehzade Buda olur. Ash Sanskrit'e olan ve 10. yüzyılda Uygurca'ya çevrilen eserde *qok* canlı bir tahkiye işluba vardır. Olaylar *qok* akıcı bir dille anlatılmakta, yer yer görülen canlı tasvirler çok kısa tutulmakta, yine yer yer rastlanan karşılıklı konuşmalar işlubenin akıcılığını bir kat daha artırmaktadır.

Altun Yaruk içinde bazı çatikler de vardı. Bunların en meşhurlarından biri "Sehzade ile Ac Pars Hikayesi" dir. Çatikte acıktan olmak üzere olan bir parsi kurtarmak isteyen fedakar sehzade anlatılır. Parsin olmemesi için sehzade kendisini ona yem eder. Çatığın sonunda Buda, sehzadenin, kendisi olduğunu ifa eder. Bu hikaye de *qok* canlı ve akıcı bir işluba sahiptir. Sehzadenin olimii üzerine soylenen şiirlerde ise tam bir ağıt havası vardır.

Dantipali Beg hikayesinde kendini feda eden bir geyiktir. Geyikler beyi emrindeki geyikleri kurtarmak için kendini one atar. Geyiği öldüren Dantipali Beg'i ise korkung alevler yutar. Tahkiye işlubenin hakim olduğu bu çatikte de *qok* canlı tasvirler yer almaktadır.

Caştani Beg hikayesinde (Astani Beg'in, ilişkisinde yaşayan insanlara hastalık ve belalar getiren şeytanlarla mücadelesi anlatılır. Şeytanların tasviri son derece canlıdır. Eseri Şilazin adlı bir mütercim Toharca'dan Tiirk'e'ye çevirmiştir.

Toharcadan çevrilen bir başka eser de Maytrisimit'tir. Prajnaraksite adlı il-Balik'h (Bugünkü Kulca yakınlarda) bir Türk tarafından terciime edilen eserde Maitreye Burkan'm menkıbevi hayatı anlatılır. Maitreye, Müslümanların Mehdisi gibi, istikbalde gökten yere inip insanları nirvanaya ulaştıracak olan bir Burkan'dır. "Uluş" adı verilen bölümlerden meydana gelen Maytrisimit dramatik özelliği ile dikkati çeker. Her "ulii", " bu Mdiseyi

falan yerde tasavur etmek lazımdır" sözleriyle başlar. Bu bir nevi sahne tasviridir. Gerek Gabaini, gerek eseri ilmi olarak neşreden Şinasi Tekin, Maytrisimit'in bir tiyatro eserine benzediğini ve muhtemelen sahnelendiğini belirtmektedirler. Esasen eser, "körüün (görülecek şey, piyes?)" olarak adlandırılmıştır.

Burkanci Uygur edebiyatında daha pek *qok* çatik vardır. Bunların bir kısmı Almanlar tarafından Uigurica ve Tiirkische Turfantexte gibi dizi yayınlarında neşredilmiştir. Pek çoğu ise *hiq* yayımlanmamıştır.

SUDURLAR

Hintge Sutra, Uygur Tiirk'esinde "Sudur" olarak geçer. Bu eserler, Buda'nın veya diğer burkanların vaazlarını içine alan, Burkancihkla ilgili inanılan, Burkanciligin esaslarını, inanın ve amelini ihtiva eden dini eserlerdir. İçlerinde yer yer Çatikler de bulunabilir.

Uygurcaya çevrilmiş en hacimli sudur Altun Yaruk'tur. Altun Yaruk, "altın ışık" manasına gelir. Beş Bahk'h Smgku Seli Tutung tarafından Cince'den Uygurca'ya çevrilmiş olan eser, "terciimeden ziyade müstakil bir adaptasyon"dur. Smgku Seli Tutung birçok ilavelerle eseri genişletmiştir. Hiien-Tsang'm inli seyahatnamesini de Uygur Tiirk'esine çeviren ve bu terciimde kullandığı "kavi" işlubenin dolayısıyla Reşid Rahmeti Arat tarafından eski Tiirk şairleri arasında zikredilen Smgku Seli Tutung, Uygurlar için Tiirk edebiyatının en mühim simalarından biridir. Altun yaruk'ta yer yer lirik bir eda taşıyan ve ağıtlan andıran şiirler, Smgku Seli Tutung'un orijinal ve kuvvetli bir şair olduğunu da gösteriyor. 10. yüzyılın ilk yarısında yazıldığı tahmin edilen Altun Yaruk'un istinsahi 17. asırdadır. Birkaç niishasi bulunan ve oldukça hacimli (Radloff ve Malov eserinde 707 sayfa) olan Altun Yaruk; burkanciligin esaslarını, felsefesini ve Buda'nın menkıbelerini anlatan bir eserdir. İçinde çatikler ve şiir parçaları da bulunmaktadır. Burkancihga ait konular eserde geniş izahlarla ve sarıh bir işlubenin anlatılır. Bilhassa Tiirk'e'den yapılmış, istilah ve tabirler kullanılması, halk dilindeki bazı basit kelimelerin dini manaları yitirilmesi eserin işlubenin bakımından dikkate değer.

Arastıcılar tarafından en iyi işlenmiş me-

tinlerden biri olan Sekiz Yiikmek (Sekiz Tomar) adh sudur, Uygurlar arasmda *qok* yayilmis olan dim bir eserdir. Cince'den gevrilmis, olan Sekiz Yiikmek, Burkancihga ait dini-ahlaki inanişlarla bazi pratik bilgileri ihtiva eder. Kisa ciimleleri, ac.ik ve samimi ifadesi, zengin kelime hazinesi ile dik-kate deger bir iislu bu vardir.

Sinasi tekin tarafmdan islenen Kuansi Im Pular (Ses işiten ilah), "Asil Dinin Nilufer Cicegi" adh sudurun bir bolumudur. Eserin konusu, Kuansi Im adh Bodisatva'nın (Burkan adaymm) canli varliklarm sikisik anlarmda Hizir gibi yetiserek onlara yardım etmesi ve Nirvana yolunu göstermesidir. Cince'den gevrilen eserin nerede ve kim tarafmdan terciime edildiği bilinmemektedir. Ter-ciime ve istinsah tarihleri 13. asirdan once olmalidir.

Cince'den gevrildiği tahmin edilen ve Semih Tezcan tarafmdan islenen Insadi Sudur, "rahiplerin karsihk olarak birbirlerine giinahlarmi anlatma" torenleri ile ilgilidir. Eserde Sundari Kiz adh bir catik de vardir.

DiğER ESERLER

Burkancilikta c.atik ve sudur adi verilen ve halk arasida yayihnis bulunan eserlerde baska "vinaaya" ve "abhidharma" denilen eserler de vardir. Burkan rahiplerinin yasayis. kurullarm anlatan vianalarm Uygurca terciimesine rastlanmamıştır.

Abdiharmalar, Burkan felsefesi ile ilgi eserlerdir. Vapşı Baksi adh Ugur tarafmdan yazilan bir abhidharma, miicerret kavramlan maddi benzetmeler kullanarak basit bir sekilde anlatmasiyla dikkati c.eker.

Tovbe dualan'da Burkanci Uygur edebiyatni ayn bir txirii olarak kabul edebiliriz. Uygurca'da "Kşanti Kilguluk Nom (Giinah Cikarma Duasi)" denilen bu eserlerde yalmz yasamlan hayattaki giinahlarm i^in degil, gegmis ve gelecek hayatlardaki giinahlarm i^in de bagişlanma dilenir.

"Hiien-Tsang Biyografisi" adiyla tamnmis eserin Burkanci Uygur edebiyatında önemli bir yeri vardi. Bu eser, Hiien-Tsang adh Cinli bir Burkan rahibinin 630-645 yillan arasmda Tiirkistan iize-

rinden Hindistan'a yaptigi seyahati ve Cindeki hayatni anlatan bir seyahatname ve biyografidir. Hiien-Tsang'm ogrencileri tarafmdan Cince olarak yazilan eser, Smgku Seli Tutung tarafmdan tahminen 10. yiizyihn birinci yansmda Uygurca'ya gevrilmistir. Eser 7. asirdaki Turk iilkeleri hakkmda miışahadeye dayanan bilgileri dolayisiyla bizim i^in c.ok miihimdir. Gabain, Arlotto, Tuguseva, Tezcan tarafmdan c.esitli boliimleri işlenen eser iizerinde heniz toplu bir cahsma yapılmamıştır. Hiien-Tsang biyografisinin miitercimi, Uygurlarm meşhur yazar, şair ve miitercimi olan Smgku Seli Tutug'dur. miitercim, bu terciime denediği şiirle nesir asan "kavi" iislu buyla dikkati gekeer.

Burkanci veya Manici Uygurlardan kalan daha pek c.ok eser ve vesika vardir. Bize kadar ulaşan bazi mektup orneklerindeki "iyi misiniz, esen misiniz; biz esenlik ve selamet icindeyiz" gibi ifadelerin bugiinkii mektup ifadelerini andirmasi son derece miihimdir. Uygurlardan kalma hususi mektuplardan başka resmi ve ticari mektuplar da vardir.

Uygurlar arasmda Burkancihk ve Manihaizm'den başka Hiristiyanhgin, Nasturi kolu da goze carpar. Turfan gevresinde incil'den Uygurca'ya cevrilmis bazi parcalar bulunmuştur. Ay-nca 13. ve 14. yiizyillardan kalan bazi mezar tas-larında da Siiryani yazih Tiirkce satirlar yer almaktadır.

13. yiizyildan itibaren *Hoqo* ve civarında Miisliimanhgim yayilmaya basladigini biliyoruz. işte bu Miisliiman Uygurlardan da bazi siirler kalmıştır. Reşid Rahmeti Arat'ca Eski Tiirk Siiri'nde neşredilen bu şiirler, şekil bakrmdan Manici ve Burkanci şiirlerden daha mazbuttur. Kit'alarm benzer yapıdaki misralarla birbirlerine baglanmasi, misra sonlardaki ahenk unsurlanıyla ve bilhassa 4+4 veya 4+3'liik hece vezinleriyle bu siirler, Divanii Lugati't-Tiirk'teki siirlere paralel bir goriiniis arz ederler. Konulanmn ahlaki ve beşeri olması dolayisiyla da Manici ve Burkanci Uygurlarm dim şiirlerinden farkhdır.

Iyi Diişiiinceli Şehzade
ile Kotii
Diişunceli Şehzade (*)

(EDGU OGLI TİGİN İLE AYIG OGLI TİGİN)
(Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesi)

(Uygurca metinde hikayenin baş tarafı eksiktir. Qıncesine gore hikayenin başi şöyledir: (**))

[Burkan (Buda) der ki: Qok eskiden, binlerce binlerce yıl önce Baranas adlı bir devlet vardı. Burada Vipacyin adlı bir Burkan zuhur etmişti.

Baranas iilkesinin mihracesi çok akıllı ve iyi idi. Halkı iyi kanunlarla ve adaletle idare ederdi. Altmış kiçik beğli, sekiz yüz kalesi, bes yüz beyaz fili, yirmi bin karısı vardı. Fakat oğlu yoktu. Bir gün mihrace halka, dağ, ırmak, gol ve ağaç tanlarına dua etmelerini ve kurban sunmalarını emretti. On iki yıl sonra mihracenin birinci ve ikinci kansı hamile kaldı. Sonra da birer oğlan doğurdular. Mihrace miineccimleri çağırarak çocuklarının istikbalini sordu ve onlara birer ad vermelerini istedi. Miineccimler, çocukları doğarken zuhur eden alametleri sordular. Birinci çocuk doğmadan önce annesinin huyu fenalasmış, sinirli ve

kibirli olmuştu. Doğum sırasında ise huyu güzelleşmişti. Miineccimler bu çocuğa Edgii Oğlu Tigin (Iyi Diisiinceli Şehzade) adını verdiler. İkinci çocuk doğmadan önce annesinin huyu iyi, sözleri yumuşak idi. Doğum sırasında ise huyu fenalasmıştı. Miineccimler bu çocuğa Ayig Oğlu Tigin (Kotii Diisiinceli Şehzade) adını verdiler. İyi Diisiinceli Şehzade sevimli ve akıllı idi. Babası ve annesi onun üzerine titrerdi; Kotii Diisiinceli Şehzade ise tamamen aksi idi. Annesi babası onu görmek bile istemezlerdi.

Bir gün iyi Diisiinceli S. ehzade maiyeti ile dolasmaya çökb. Kendisine ^algıcılar ve şarkıcılar refakat ediyor, etrafında büyük bir kalabalık bulunuyordu.)

(Fransız Milli Kütüphanesi'nde 3509 numaradaki Uygurca metin buradan başlar.)

1. Taşgaru ilin^iğe atlanturdi erti. Balık tasta tanggilarig koriir erti: Kurug yirig suvayu, 61 yirig tariyu, kuş kuzgun sukar, yonyur, sansiz tiimen ozliig oliiriir. Tang tariyu emeri tinliglang kusgi keyikç balıkgi avgi torgi tuzak^i 2. bolup ayig kilimg kilur trnliglang oliiriir. Emeri tmliglar c.igan engirer, yung engirer, kentir engirer; boz bertetip kars tokiyur. Taki yime adruk uzlar kentii kentii uz isin isleyiir; adruk adruk emgek emge emgeniir. Taki yeme kordi: Emeri tmliglar; 3. yunt, ud ^okar, koy, lagzm ulati tinliglang oliiriir; terisin soyar, kan ogiiz akitar; ettin, kanrn satar; anrn 6z igidiir. Yime bodisavat tigin bu ulus bodun ayig kihnc,lar kilrrusm koriip ertiingii bususlug kadgulus 4. bolup lglayu balikka kirdi. Ol odiin makant illig. Edgii Oğlu Tiginin busuşlug koriip inc.e tip yar-

1. Disanda dolasmak i^in ata binmişti. Şehrin disında c;iftç;ileri goriyordu: Kuru yeri sular, nemli yeri siirerlerken kuslar ve kuzgunlar galayip yiriiriyorlar, sayısız canlıyı oldiiriiyorlar. Tarla siiriilirken kufi;ular (kuş avlayanlar), geyikç,iler, balıkçilar, avcılar, ağcılar, tuzakç,ilar 2. kotii isler yapıyorlar, pek çok canlıyı oldiiriiyorlar. Bir^ok insanlar ise ^lknk geviriyor, yin egiriyor, kendiri egiriyor, bezleri sikistinp yinli kumas dokuyorlar. Bunlardan başka bir^ok zanaatkar da kendi zanaatlarıyla ilgili işlerini isliyorlar, tiirlii tiirlii zahmetler ve eziyetler ^ekiyorlar.

Ayrıca şunları gördii: Bir^ok canlılar: 3. atlan ve okiizleri kesiyor; koyunları, domuzları ve diğer canlıları oldiiriiyor; derilerini soyuyor; ırmak gibi kan akıtıyor; etlerini, kanlarını satıyor; onlarla kendilerini besliyorlar. Şehzade Bodisavat (Buda adayı), ilke halkının böyle kotii işler yaptığını göriip son derece iiziintiili ve kaygulu 4. bir vaziyette ağlayarak şehre girdi. Mihrace, İyi Diisi-

(*) Metin kistru, kugiik bazı değişiklikler yapılarak James Russel Hamilton'un Le Conte Bouddhique du Bon et du Mauvais Prince en Version Ouigoure (Paris, 1971) adlı eserinden alınmıştır.

(**) Uygurca metinde eksik olan ve (Jince metinden tamamlanan özetlerde Hiiseyin Namik Orkun'un Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesi'nin Uygurcası (İstanbul, 1940) adlı eserinden faydalanılmıştır. Özel isimler Uygurca metindeki şekilleriyle alınmıştır.

ligkadi: Amrak oglum, ne iidin bususlug keltiniz? Tigin kangi kanka inge tip otiinti lglayu: Bu ne emgeklig yir ermis. negiilik 5. togdum men? Kangi kan *inqe* tip ayitti: Neke lglayu bususlug keltiniz? Tigin in^e tip otiinti: Tastm ilinriike onmis erdim, iikuş yok ?igay emgeklig tmliglarig koriip lgladim. Kangi kan in^e tip yarligkadi: amrak ogiikiim; yir, tengri toriimiste 6. berii bay yime bar, yok gigay yime bar, kayusmga emgekta ozgurgay sen? Tigin inge tip otiinti: Kangim kuti, meni sever mii siz? Kangi illig in^e tip yarligkadi: Amrak ogiikiim, seni ince sever men, ayadaki yindi moncuk teg, kozdeki. 7. K6ngiik;e birdi. Ol edgii kii, at tort bulungda yadilti. Kiininge kolgucilar iiziilmedi. Taki adm aglik kolti, yime birdi. Kiininge, aymga mungulayu birip agliktaki agi barim azgma kalti.

siinceli Sehzade'yi iizuntiiili goriince soyle sordu: Sevgili oglum, nidn **uziintiiili** geldiniz? Sehzade han babasma, aglayarak sunlan arz etti: Bu ne izdirapli yer imis; nidn 5. dogdum ben? Han babasi §6yle sordu: Niye aglayarak iizuntiiili geldin? §ehzade soyle arz etti: Disanda dolasmaya gikmis idim. Nice yoksul ve lzdirapli canlilar goriip agladim. Han babasi soyle dedi: Sevgili yavrum: Yer ve gok yaratilali 6. beri zengin de var yoksul da var; hangi birini lzdiraptan kurtaracaksın? Sehzade soyle arz etti: Babam hazretleri, beni seviyor musunuz? Han babasi §6yle dedi: Sevgili yavrum, seni oyle seviyorum ki, avuc idndeki ind boncuk gibi, gozdeki (isik gibi). (Babasmm hazinesinden muhtac olanlara) 7. diledigi kadar verdi. Bu iyi sohret ve ad, dort bir yana yayildi. Giinler gectikge dilencilerin ardi arkasi kesilmedi. §ehzade daha baska hazineler istedi, babasi yine verdi. Giinler ve aylar ilerledik.e boyle verile verile hazinedeki servet azıcık kaldı

Bunun iizerine hazinedar bafi hiikiimdara, hazinenin tiikenmekte olugunu soyley. Hiikiimdar; "baba oglu iqin kazanir, ne isterse verin" diye emir buyurur. Iyi §ehzade ne isterse vermege devam ederler. Bunu duyan begler, vezirler hiikiimdara, "hasmetmeab; ilkeyi, toreyi tutan hazinedir; hazine biterse ilke ve tore nasil muhafaza edilir" derler. Hiikiimdar "ben sevgili oglumun gonliinii nasil kiranm? En iyisi, hazinedarlar bir süre ortada goriinmesinler, oglum kendi kendine durumu anlasin" diye cevap verir. Dilenciler gelince iyi fehzade hazinedarlar bulamaz. Bunun iizerine bizzat kendisinin zengin olmasi gerektigine karar verir. ileri gelenlere nasil zengin olunacagmi sorar.

13. Ongi ongi kazgang kilmak ayu birdiler. Biri ayur: Kazganc neng tang tanmakda edgii yok kergek. Bir tansar ming tiimen bolur. Biri ayur: Koy, yilki igidser yilmga asilur, bay bolur. Biri ayur: Ongtiin kidin satigka 14. Yulugka barsar bay bolur. Yirne bir bilge, nom bilir er in<;e tip tidi: Tavar kazanmak neng taluy ogiizke kirip kongiilteki kiisiisin kanturgali sakmsar buluncusuz dntemeni erdini bulsar kamag yirtinc,iideki 15. tinliglarmng kiisiisin indp.

13. Tiirlii tiirlii kazanc yollarmi soylediler. Biri §6yle der: Kazan[^] idn tarlayi ekip bigmekten iyisi yoktur. Bir ekilse binlerce olur. Biri §oyle der: Koyun ve at beslense yildan yila cogalir, zengin olunur. Biri soyle der: Doguya ve batiya ticaret idn 14. gidilse zengin olunur. Yine bir bilge, kanun bilir bir kisi soyle dedi: Mai kazanmak idn okyanusa girilip goniildeki arzularm tatmin edilmesi diisiiniilse ve bulunmaz dntemeni miicevheri bulunsa, biitiin yeryiiziindeki 15. canlilar arzsusu boylece (yerine getirilir).

Sonuncu fikir sehzenin hosuna gitti. Babasma denize a^ilmek istedigini soyledi. Han babasi 50k iiziildi; "benim mahm senin malin degil mi, nidn kendini oliime atiyorsun" dedi ve devam etti:

Bes tiir 17. ada bar. Bu ada ol eriiir: Talim balik odug erken saklanmadin tuşar, alkuru kemi birle singiiriir. Ikinti: Suvda suv ongliig taglar bar kemi susup smur, kisi alku oliir. Ugiing: Suvda yekler urup kemi suvka comurur. Tortiin[^]: Ulug tegzinc 18. k(emi)ke kigiiriir, suv egrikseliir-eyur, sokuşur. Bising: Tengri topmar, korkingig yil turur- kemi ak-

Bes tiirlii 17. tehlike var. Bir tehlike sudur: Yrr-tici balik uyanikken dikkatsizlikle ona rast gelinir, herkesi gemi ile birlikte yutar. Ikindsi: Suyun idnde su renginde daglar var, gemi carpip parcalamr, herkes oliir. Ugiinciisii: Sudaki seytanlar vurup gemiyi sulara gomerler. Dordiinciisii: Biyyik gir-daplar 18. gemiye girer, su doner ve carpisir. Be-

tarilur oliir. Bu munca korkmc.ig adaka kirip olgey sız, bizni irinc, kilgay sız.

sincisi: Gok yarihr, korkunc, bir firtina kopar- gemi devrilir, herkes oliir. Bunca korkunc. tehlikelere girip oleceksiniz ve bizi bedbaht edeceksiniz.

Bu sozlere ragmen sehjade gitmek istedi. Han babasi miisaade etmeyince yemek yemedi. Altı gun ge^ince anasi, babasi ve devlet erkani aglayarak geldiler. Sonunda hukiımdar razi oldu. "Denize acilmek isteyen gemiciler ve kilavuzlar gelsin, f ehzadeye kahlsin ve onu sag salim getirsinler" diye f erman qikardi. Fermam duyan bes yiiz sahci geldi. "Biz sehzadeye kul oluruz, olse birlikte oluruz, gelse birlikte geliriz" dediler. Baranas kavmi ic.inde bir iyi ve yigit denizci vardi. Bes yiiz defa denize girmis ve sag salim ddnmiistu. Fakat seksen yasinda idi ve gozleri gormiyordu. Bes yiiz kisi, bu gozii gormez kilavuzla basvurdular. Sehjade kilavuzu ve adamlari Han babasma gotiirdii. Hiikiımdar, "biricik, sevgili oglumu sizlere emanet ediyorum, onu sag salim geri getirin" diye buyurdu. Yash kilavuz- "hasmetmeab, nic.in boyle gokler gibi, miicevher gibi oglunuzu oliime gonderiyorsunuz? Bu korkunc. denizde nice canlar oldiiler" dedi. Hukiımdar, "ne yaptimsa ona mani olamadim, artik siz ona kilavuzluk edin" buyurdu. Han babasi fehzadeyi hazirladi. Bes yiiz adamın da asi, suyu, her seyi hazirlandi ve yola sahndi. Kotii sehjade bunlan duyunca "annem, babam zaten benden nefret ediyor, simdi agabeyim miicevheri getirirse daha da kiymetli olacak, iyisi mi ben de birlikte gideyim" diye diisiindii ve babasmdan miisaade istedi. Babasi onu zaten sevmedigi ic.in "gidersen git" dedi.

Hiikiımdar ve biitiin millet aglayip feryat ederek iyi sehzadeyi ugurladilar.

Kalti taluy oguzke tegip yiti kiin turup kemi yaratti. Yiti temir sua kemi solap turgurdi. Yiting kiin tang tanglayur erken Edgii Ogli Tigin ulug kiiv 32. riig tokitip *inqe* tip yarligkadi: Taluy 6z-giizke kiriir sizler, kim oliim adaka korksar asnurak yormglar. Men sizlerni kiigep ilitmez men. Otrii yarhgm esidip kim neng un(te)mediler. Kiinige 33. mungulayi kiivriig tokip, yarlig yarligkap kim neng iintemeser yiting kiin temir sua *aqti.*, temir lfig yondi. Tigin kuti iiliigi *iiqiin*, adasiz tudasiz ka^ kiin iginte erdinilig otrukka tegdiler. Yiti kiin anta 34. tintilar. Yiting kiin tang adm^ig erdini, yingii, kemike tiikegii^e uru.. Tigin.in^e tip yarhgkadi: Amti men bu erdini birle barsar men kamag tmhglarka artuk asig tusu kilu umagay men. Sizler barmglar; men bu muntu 35. da yigrek gintemeni erdini algali baraym kim kayu tinglarka tozii tiiketi asig tusu kilu usar men. Otrii kadasi Ayig Ogli Tiginig otlep kemi tutuzup yanturu ldti. Tigin, yirgi avi^ka birle 36. ikigii kaltilar. Ol odiin Edgii Ogli Tigin, yirgi avigka kohn yetip, yiti kiin bik;e, boguz^a suvda yonp kiimufliig otrukka, tagka tegdi. Yiri, kumi alku kiimiis. Otrii tmturgali

Okyanusa vannca yedi gun durup bir gemi yaptırdi. Yedi demir zincir ile gemiyi baglayip hareketsiz durdurdu. Yedinci giin şafak sokerken İyi Diisiinceli Sehjade, ulu davullar 32. (jaldirtip soyle ferman buyurdu: Okyanusa giriyorsunuz; kim oliim tehlikesinden korkuyorsa onceden yuriiyup gitsin. Ben sizleri zorla goturmiiyorum. Fermam işitenlerden hi^ kimse sesini ^lkarmadi. Her giin 33. boyle davul ^aldinp ferman buyurdu; hi^ kemseden ses ^lkmaymca yedinci giin demir zinciri *aqti*, demir halatlar vuriidii. Sahzedenin talihi ve kismeti oldugu i^in, kazasiz belasiz, nice giin sonra miicevherli adaya ulastilar. Yedi giin orada 34. dindiler. Yedinci giin harika ve nadide miicevherleri, indleri bitirinceye kadar gemiye yiiklediler. Sehjade soyle buyurdu: Simdi ben bu miicevherlerle gitsem biitiin canlilara fazla fayda sagliyamiyacagim. Sizler gidiniz; ben de bunlarm hepsinden 35. daha iistiin olan ^intemeni miicevherini almaga gideyim ki biitiin canlilara eksiksiz, sonuna kadar fayda saglryabileyim. Sonra kardesi Kotii Diisiinceli şehzade'ye ogiit vererek ve gemiyi ona emanet ederek geri gonderdi. Sehjade, ihtiyar kilavuz ile 36. yalnız kaldı. O zaman İyi Diisiinceli Sehjade, ihtiyar kilavuzun kolundan ruttu; yedi giin bellerine ve bogazlarna kadar suda yiiiriyerek gumiişlu adaya ve daga ulaştılar. Yeri,

sakinti. Ingip 37. avrnc,ka aruki yitti, **kiigi** alngudi, tepreyii yonyu umadi. Otrii tiginke inc.e tip otiinti: Oglum, muntuda inaru, ongtiin yingak altun tag bar, koziiniir mii, koriing tip tidi. Avic,ka inge tip tidi: Ol altun 38. tagka tegser siz kok linhua korgey siz. Ol linhua sayu birer agulug yilan bar; agu tini iraktin angulayu koziiniir, kalti linhua sayu tiitiin tiiterge ol erser, ol erser ertingu alp ada titir. 39. Ol linhua yolug yoguru usar siz, otrii luu kani erdinilig balikka orduka teggey siz. Ol balik tegre yime yiti kat karam ic.inte alku agulug luular, yilanlar yatur. Am yoguru usar siz, ic.geri balikka kirgey siz; luu 40. kaninga koziingey siz; erdini bulgay siz. Men amti oliir men; **siz** yalnguskiya kahr siz. Tengrim, korkmang, busanmang, esen tukel teggey siz. *Inqip* kayu kiin burkan kutm mini titmeng. Edgii koni yol^i, yirc,i bolup. 41. mga tegdi. Kapigda **iki** ang kizlar turur, elgi erdinilig yip engirer elginde. Otrii tigin, kim sizler, tip ayitti. Ol kizlar, kapigc.i biz, tip tidi. Otrii tigin balik ic.inge kirdi. Ongtiin 42. kapigka tegdi. Otrii tort korkle kirkin, yiiriing kiimiis yip engirer, bu kapig kozedii tururlar. Tigin ayitsar, kapigc,i kirkm biz, tidiler. Otrii taki iggerii kirdi. Ordu kapigka tegdi. Ol kapigda sekiz korkle 43. tang ang kizlar sang altun yip engirerler. Tigin korklerin tanglap, sizler luular kani kungyi mu sizler, ayitsar, biz ordu kapig kozetc,i biz, tip tidiler. Otrii tigin ic,geru *inqe* otiig 44. birdi: Bu (Jimbudvip yir suvdaki Baranas ulustaki kan ogh Edgii Ogli Tigin kelip kapigda turur, *iq*-gerii koziingeli tip. Ol odiin ol kapiggi kirkrnlr *iq*-gerii kirip otiintiler.

kumu tamamen giimuş. Biraz dinlenmek istediler. 37. Ihtiyarm mecali kalmamis, giicii tiikenmisti. Kipirdanip yiiriyemedi. Bunun iizerine Şehzadeye soyle arzda bulundu: Oglum, bundan sonra, dogu tarafmda altm dag var, goriiniiyor mu, bakm dedi. Ihtiyar soyle devam etti: O altm 38. daga ulaşirsamz mavi lotus gigeckleri goreceksiniz. O lorularm her birinde birer zehirli yilan var; zehirli soluklan uzaktan oyle goriiniir ki her lotustan duman tiiter gibidir. Bu ise *qok* biyyik tehlike demektir. 39. O lotuslar yolunu ge^ebilirsenez ejderler hakaninm miicevherli baskentine ulaşrrsmiz. O sehrin gevresindeki yedi kat hendek iginde hep zehirli ejderhalar ve yilanlar yatmaktadır. Onlan gegebilirseniz *iq* şehre girersiniz; ejderler 40. hakaninm huzuruna gikarsimz ve erdini miicevherlerini bulursunuz. Ben simdi oliiyor, siz yalruz kahyorsunuz. Yiice efendim, korkmaymiz, iiziilmeyiniz, sag salim ulaşacaksiniz. Burkan (Buda) talihine hangi giin ulasirsanz beni unutmaymiz. Ben iyi ve dogru bir rehber ve kilavuzum. 41. (Şehzade Şehrin surlarma) ulasti. Kapida iki temiz kiz duruyor, ellerindeki miicevherden ipleri egiriyorlardi. Şehzade "Kimsiniz?" diye sordu. Kizlar "Kapi bekgisiyiz" dediler. Sonra Sehzade sehrin i^ine girdi. Saraym kapisma ulaşti. Dogudaki 42. kapiya vardi. Dort giizel kiz, beyaz giimuştten ip egiriyor ve bu kapiyi gozliiyordu. Şehzade sorunca "Kapiyi koruyan kizlanz" dediler. O kapida sekiz giizel 43. ve harikulade saf kiz, sari altmdan ip egiriyorlardi. Sehzade giizellikleri karsisinda hayran kalip "Siz ejderler hakanmm kanlan misiruz? diye sorunca "Biz saray kapismen gozeticileriyiz" dediler. Sonra Şehzade igeriye ş6yle arzda 44. bulundu: (Jimbudvip yerindeki Baranas iilkesi hii-kiimdarmm oglu Iyi Diişiiinceli Şehzade gelmiftir ve huzura ^lkmak *iqin* kapida beklemektedir. Kapi gozetidsi kizlar ic.eri girip arz ettiler.

Ejderler hakani "eger bu, ulu ve gu<:lu bir bodisavat (Buda adayi) olmasaydi buraya kadar gelemezdi" diye diisiindii ve fehzadeyi karsiladi; onu miicevherlerle siisli bir taht uzerine oturtu. Sehzade, ejderler hakamna tath, latif din hiikumlerini anlatti, sadaka vermenin faydalanni anlatti. Ejderler hakam 50k sevindi; sehzadeye gelif sebebini sordu. Sehzade, biitiin canhlara faydah olmak iizere gintemeni miicevherini zekat olarak rica etmege geldigini soyledi. Ejderler hakani, /7yedi giin bize dini hukiimler hakkında bilgi verin, yedinci giin mivevheri ahp gidin" dedi. iyi Diisiinceli Şehzade yedi giin ejderlere hizmet etti. Yedinci giin Narat adli ejderler ham, kulagindaki c.intemeni miicevherini sokiip sehzadeye verdi; ondan baht diledi; "eger Burkan talihini bulursamz beni de unutmaymiz; sizin talihinizle biz de bu giinahkar bedenden kurtulahm" dedi. Ejderler hakani, sehzadeyi deniz kiyisina kadar go-tiirdu. Orada Şehzade kardesine kavustu. Kavusup opiif tiider, kucaklastilar, aglastilar, feryat ettiler. Sonra memnun olup sevindiler. Iyi sehzade, kardesinden,

bes yiiz adamui ne oldugunu sordu. Kotii Diisiinceli Sehzade, hepsinin talihsiz sular icinde yok oldugunu soyledi. Sehzade gok iiziildii ve agladi. "Sen nasil kurtuldun?" diye sordu. O da bir gemi parc.asina tutunarak kurtuldugunu soyledi. Sonra agabeyinden miicevheri bulup bulmadigini sordu. iyi Diisiinceli Şehzade" buldum" diye cevap verdi. daha sonra kiic.uk kardes agabeyine "siz yorgunsuzun, biraz uyuyun, ben miicevheri tutanm" dedi. O da miicevheri kardesine verip uyudu. O zaman Kotii Diisiinceli S. ehzade'nin gonliine seytan diisiincesi geldi. "Annem, babam oteden beri beni sevmiyor. Simdi agabeyim bu miicevherle giderse mavi goge yiikselecek, ben ise bos yere dolasmis olacamim. Iyisi mi bunun gozlerini oyayim, kendi kendine olsiin" diye diisiindii. iki kamisi sisi yapip agabeyinin gozlerine saplayarak kacti. iyi Diisiinceli Sehzade "kardef im, nerdesin; hircizlar gozlerimi oyduklar" diye inleyerek, balik gibi debelenerek higkira hickira agladi. Bir yer-su cini hircizin kardesi oldugunu ve kendisini iilkesine ulastirabilecegini soyledi.

Bu arada Kotii Diisiinceli Sehzade iilkesine varmist. Yalmz kendisinin kurtuldugunu babasma arz etti. (Hiikiimdar, iyi Diisiinceli Şehzade'nin oldugunu duyunca):]

Ol odiin kangi bu sav esidip kok tengiri tapa uhdi, siktadi; yiiksek ediz orunluktin kodi 6z kemisti, 6g-siredi, talti. Oliig teg tamilu tiişti. 62. Ur kig timin oglenti. Otrii ol odiin Baranas ulus boduni alku bu-santi; lgladilar.

Ol odiin kangi kan ayig kilmgli ak oglm in^e tip sizinti. Amrak oglum olti erser 63. munung yiizin yime kormeyin. Oglum savi edgii yavlak belgiirgin^e kmhkta yatzun tip yarlig bolti. Elgin adakin beklep kmlikta urdilar.

Ol odiin Edgii Oglin Tigin 64. kentiining kuti iiliigi iigiin, kuti Vahşiki uduzup 6z kadini yiringe tegdi kim kangi kan, ol **illigin** kan kizm Edgii Oglu Tiginke kolmis erti; tiingir biisiik bolmis erti. Kalti balik kapigda 65. olurur erken kan ud^isi bis yiiz ud sure onti. Bukasi asnu oniip tiginig yumburu yatgurup tort adakm ingleyii kolitdi, turdi. Siiriig ud kamag ontiikte tilin yalgap iki kozinteki sism ahp 66 Kodti. Otrii kapik^i er turgurup yolta ongi olgurti. Ud^i er koriip inge tip ayitti; Siz kiside adruk begrek er koziiniir siz; siz negiilik ini;e irin^ yarlig boltuguz? Tigin in?e tip sakin? sak 66. mti; Toziimin, ogusumm belgiirti sozleser inim olgey. Ortii tigin, toga yok gigay, posi^i men tip tidi.

O zaman han babasi bu sozii isitip mavi goge dogru uludu, feryat etti; yiiksek tahtindan kendini asagi atti, suurunu kaybedip bayildi. Olii gibi uzamp kaldi. 62. Uzun zaman sonra kendine geldi. Sonra Baranas iilkesinin biitin halki iiziildii ve agladi.

O zaman Han babasi kotii isli oglundan siip-helendi. "Sevgili oglum oldiyse 63. bunun da yiiziinii gormiyeyim. Oglumun haberi, iyi veya kotii, gelinceye kadar zindanda yatsm" diye ferman buyurdu. Elini ayagmi baglayip zindana attilar.

O sirada Iyi Diisiinceli Şehzade, 64. kendi talihi ve bahti oldugu i^in ve koruyucu melegi sayesinde kayin pederinin topragma ulasti. Han babasi o hiikiimdam kizmi Iyi Diisiinceli Sehzade'ye istemisti; Diiniir olmuslardi. Sehzade sehrin kapismda 65. otururken hiikiimdam sigirtmaci, bes yiiz sigin siiriip gikti. (Sehzade ezilmek iizereydi ki) siiriiniin bogasi one gikip sehzaideyi yere yatirdi ve dort ayagi ile sikica yere basip iizerinde durarak onu korudu. Siirii tamamen gec,tikten sonra dili ile yalayip iki goziinden sisleri ahp 66. birakti. Sonra kapi muhafizi onu kaldinp yolun otesine oturttu. Sigirtmaci bakip soyle dedi: Siz diger insanlardan farkli ve asil goriiniyorsuzun; nasil boyle bedbaht ve perisan oldunuz? Sehzade soyle diisiindii: Soyumu sopumu belirtip soylerssem kardesim oliir. Sonra, "Dogustan fakir ve dilenciyem" dedi.

Sigirtma^ sehzaideyi evine gotiirdii, ailesine emanet etti. Sigirtmacin ailesi bir ay sehzaideye 50k iyi bakti. bir ay sonra sizlanmaga basladilar. Bunun iizerine sehzaide gitmek istedi. Sigirtmac. kalmasi i^in istsar ettiyse de dinlemedi; bir kopuz alarak şehrin ortasinda, kalabalik bir yol agizina oturdu.

Tigin kopuzka ertingii uz erti. 71. Elgi kopuz itigu, agzi yirloyu olurdi. Ulus bodun alku kuvradi; ying tanglayu, esirkeyii, lglayu tegre toll tururlar erti. Kiininge tang adirujig tatiglig as ickii keliirip tapinurlar erti. Taki ol ulusta nec.e irinc. yarhg 72. koltgugilar bar erser alku anta kuvradi. Bis yiz koltguci tigin anta igidti; alku mengilig boltilar.

Şehzade kopuzda çok usta idi. 71. Eliyle kopuz galarak, agziyla sarki soylerek orada oturuyordu. Biitiin memleket halki yigildi; sarkisma hayran olup aciyarak ve agliyarak etrafini çevirmis du-ruyorlardi. Her giin nefis ve lezzetli yiyecekler ve ic.ecekler getirip ona hizmet ediyorlar. Ulkede ne kadar zavalli ve 72. sefil dilenci varsa, hepsi oraya toplandi. Besyiz dilenciye seh-zade orada besledi; hepsi mes'ud oldular.

[O sirada kaynatası olan hiikiimdarın bahgıvam seh-zadeyi gordii. "Sarayın bahcesindeki meyveleri kuslar mahvediyor, bu yizden devamh cezaya ugruyorum; bu adam bahgeyi gozetsin" diye diisiindii ve onu alip gotiirdii. Şeh-zade, etrafında beş yiz dilenciye veda etti; "Sizleri bir daha goremem, Burkan talihini bulursam hepinizi kurtanrim" dedi.]

Otrii 77. ol odiin ol biş yiz kolgucilar bu savig esidip ulidilar, siktadilar. Kalti buzakusm ontiirmis ingek teg uliyu inge tip otiindiler: Ogsiiz ogi, kang-siz kangi siz boltuguz; amti bizni irinc, 78. Yarhg kilip kangi banr siz? ol odiin tigin in^e tip yarlikadi: Bu yirriingii toriisi antag ol. Amrak yime adnlur, sevig yime seriliir, tip tidi. Otrii tigin ol bor 79. luk^i er birle bardı. Borlukta tegmiste borlukgi erke inqe tip tidi: Ka^ kereklig yimis sogiiting iize birer ^nratgu asmg; bir sogiit iize birer ^mratgu asmg; 80. Isig bang; kamag Isig basm birgerii bap miming eligde urung. Kus kuzgun konsa Isigig tartyag men, sogiit tepregey, kuslar konmagay, yimisingiz artamagay tip tidi.

77. O zaman bu bes yiz dilenci bu sozii isitip uludular, feryat ettiler. Buzagisini indirmis inek gibi uluyarak soyle yalvardilar: Oksiizlerin anasi, babasizlarm babasi siz oldunuz. Şimdi bizi zavalli 78. ve perisan bir vaziyette birakip nereye gi-diyorsunuz? O zaman seh-zade soyle buyurdu: Bu yeryiiziiniin toresi boyledir. Sevgili aynhr, seven sabreder dedi. Sonra seh-zade o bah^ivan 79. ile gitti. Bahgeye vardiklan zaman bahgıvana soyle dedi: Gereken meyva agaclarımm iizerine birer qm-girak asm; 80. ip baglaym, biitiin iplerin uglarmi be-raberce baglayip benim elime verin. Kus kuzgun konunca ipi c.ekerim, aga^ sallamr, kuslar konmaz, meyvalarmiz giiriimez, dedi.

(Fransız Milli Kutuphdnesi, 3509 numaradaki Pelliot metni burada biter. Qıncesine gore hikayenin devamı şoy-

Sehzade bir yandan ipi Şekerek kusları iirkiitmege, bir yandan kopuz galmaga devam etti. Hiikiimdarın kızı bah^ede dolasirken Şehzadeyi gordii ve ona asik oldu. Babasına bu kor dilenciyle ev-lenmek istedigini soyledi. Hiikiimdar razi olmadıysa da kız ısrar etti. bunun iizerine kor seh-zadeyi sa-raya getirdiler. Kız, seh-zadenin yanmdan hi^ aynlmadi. Bir giin kız, kocasmm yanından ayıldı; bir miiddet sonra dondii. Seh-zade "Nigin haber vermeden ^lktmiz, neredeydiniz?" diye sordu. Kız da sak-hyacak hig bir sey olmadignu soyledi. Şehzade "O halde neredeydiniz?" diye ısrar edinci kız soyle dedi:

(Hikayenin Uygurca kiigiik bir pargasi da Britiş Miizesi'nde Or. 8212 (118) numarada bulunmaktadir. Bu par-gayagorebundansonrasışoyledir:)

"Eger yamldimsa goziiniiz hi^ iyilemesin; fakat giinahim yoksa bir giiziiniiz aydinlansin, giin goriin". Bunun iizerine seh-zadenin bir gozii a^ildi. Kız, "Şimdi inandiniz mi?" diye sordu. Şehzade "Inandim" dedi. Bunun iizerine kız, "Siz ne kadar nankor bir insanmissiniz, ben bir han kızı olarak size hiş yikiinmeden hizmet ettim; fakat siz yalanci diyerek bana inanmadınız" dedi. Şehzade da-yanamiyarak kendisinin de Baranas hiikiimdarımm oglu oldugunu soyledi. Kız, "Siz ne kadar ap-talmissiniz; boyle sozler agzinizdan nasıl ^ıkar? Baranas hiikiimdarının oglu denizde kayboldu; siz nasıl o benim dersiniz?" diyerek Şehzadeyi yine itham etti. Seh-zade, "Ben dogdugumdan beri hiş yalan soy-lemedim" diye cevap verdi. Kız "Sizin yalan mi dogru mu soylediginizi kim bilecek? Size hie inan-miyoruz" dedi.]

(Britiş Miizesi'ndeki parga burada biter. Qincisinde hikaye Şoyle devatn eder:)

[Şehzade, "Yalan soyliyorsam gozlerim asla iyilesmesin; dogru soyltiyorsam gozlerim eski halime donstin" dedi. Bunun tizerine sehزade iyilesti. Kiz durumu babasına anlatti. O da sehزadeyi gortince hayretler iginde kaldı.

Baranas hukumdanmn sarayında yabancı bir kaz vardı. Bir gun hukiimdarinin kansı kaza "Siz hep sehزadeyle beraber bulunurdunuz; simdi oldii mü, kaldı mı belli degil, onu hig dusiinmtiyor musunuz?" dedi. Kaz da "Miisade edersiniz onu ariyayım" diye cevap verdi. Hiikiimdann kansı, boynuna bir mektup baghyarak kazi gonderdi ve ondan haber beklemege basladı.

Kaz denizler tistunde ugtu, her yam aradi, birsey bulamadi. Sonunla Li-se-pa iilkesinden gegerken sarayın ontinde sehزadeyi gordii ve yanına geldi. Şehzade mektubu okudu. Kendisi de basından gengerleri yazarak kazm boynuna bagladı. Baranas htiktımdan ve kansı mektubu ahp sehزadenin hayatta olduğunu ogrenince gok sevindiler. Biitiin fenahklara sebep olan Kotii Dufiinceli Şehzade'yi kelepgeye vurarak hapsettiler. Li-se-pa htikumdarına bir mektup yazarak nigin oglunu ahkoyup kendilerini tizdugiinu sordular. Li-se-pa hiikiimdari korktu, hemen kızını nisanladı ve iyi Dtistinceli Şehzade'yi torenlerle iilkesini yolladı.

Annesi, babası ve biitiin Baranas halkı sehزadeyi biiyik torenlerle, sevinglerle kansladılar. Mihrace ve kansı suslii bir file binmistı. (^algıclar saz gahyor, sarkıclar sarkı soyliiyordu. İyi Diisiinceli Şehzade kardesini sordu; "Hapiste cezasım gekiyor" dediler. Onu gormek istedi. Kardesinin zincirlerini gozerek mücevherin nerede olduğunu sordu. Kotii Diisiinceli Şehzade, tig defa tekrarlanan soruya tig defasmda da "Her hangi bir yerde" cevabını verdi. İyi Dtisunceli Şehzade babasının ve annesinin yanına gelerek "Eger bu mücevher insani arzusuna hakikaten kavufturuyorsa annemin ve babamın gozleri agilsin" dedi. Annesinin ve babasının gozleri agıldı.

Aym on besinci giinii sabahleyin sehزade, yikanarak ve guzel elbiseler giyerek ytiksek bir kuleye gikti. Elinde bir buhurdan tutuyordu. "Bittin canhlara iyilik etmek igin kiymetli mucvheri tedarik etmek tizere btiyuk zahmetlere katlandım" dedi. Tarn bu sirada dogudan bir rtizgar koıtu; her taraf temizlendi; gokten gtizel elbiseler, inciler, alhılar, gtimisler, canhlara gereken her Şey yagmaya bafladı. Bunun tizerine Burkan (Buda), Ananda'ya soyle dedi: Bundan boyle btiyuk Baranas hiikiimdari, benim babam (^udodana'dır. Kansı da benim annemdir. Kotii Dustinceli Şehzade bundan boyle Devadatta'dır. iyi Dustinceli Şehzade de bugunden sonra benden baskası degildir.]

Dantipali Beg (*)

.... Titsisi bahsismga inqe tip otiinti: Tengri bahsi, ozliig oliirmekning ayig tiisin ikinti azunta ok mu teginvir; azu bu azundayime mü teginmeki bar? Bahsisi inge tip tidi: amanlarirung bu koziiniir azuntuya yime teginmekleri bar. Timin ok titsisi inje tip otiindii:

Bahsi-ya, ozliig oliirmekning koziiniir azunta ayig tiisinge kim teg di erki? am nomlayu yarkazun, upasilar isidip sansarka korkmg koyiil oriitsiinler. Anta otrii Şastarkariki Bahsi inge tip tidi: Kaltı sastrada isidiliir. Ongre ertmis odiin bu ok (^ambudivip .... ulusda Dantipali athg..... ilig beg bar erdi. Yek....k6nguliig.... turkaru adm-larmng isig ozlerin iizgeli kanmaz erdi.... 61-tiirmekte ogriig seving bultuk ... ol. Alku edgii toriilerke ?igay.... kongiiliig Dantipali ilig admlarig oliirser am iize artukrak seviniir erdi. Oz etoziiin alp katag iize tutar erdi. Adm kişi emgeklig bolsar etozin mengilikge sakmur erti. Kanlig turtiingu iize turkaru etozin turtuniir erdi. Bir ogurda ol Dan-

.....Miiridi, bahsisma soyle arz etti: Bahsi hazretleri, canh oldiirmenin kotii ecrine (akibetine) mutlaka ikinci hayatta mü ulasir; yoksa bu diinyada da ulasmak (cezasım gormek) var mı? Bahsisi soyle dedi: Bazıların bu goriiniir diinyada ulastıklan olur. Bunun iizerine hemen miiridi soyle arzetti: Ey bahsi, canh oldiirmenin kotii ecrine (cezasma) goriiniir diinyada kim ulasti acaba? Onu vazedip buyursun, rahip olmayanlar istir: Gegmis zamanda, bu (Jambudivip (adli) iilkede Dantipali adh bir hiikiimdar var idi. Şeytan .... gonullii (idi). daima baskalarımın tath canlanm almaga doymaz idi. Oldiirmekten haz ve sevinc. duyardı. Biitiin iyi torelerden mahrum (idi). (Şeytan) goniillii Dantipali Han, baskalanm oldirse, bundan gok fazla sevinir idi. Kendi viicudunu saglam ve kati tutardı. Baska bir kisi lzdirap ic.inde olsa kendisini huzur iginde sayardı. kanh melhem ile viicudunu daima melhemler idi. Bir gun, bu Dantipali Han, sert ve kati avci erleri ve alpagutlan ile atlanip ormanda

(*) Metin, F. W. K. Miiller taraftından baglamp A. von Gabain'ce tamamlanan ve S. Himran'ca Tiirk'e'ye ?evrilen Uigurica IV (Uygurca U? Hikaye, Istanbul, 1946) adh eserden alınmıgtır.

tipali ilig alp katag avci erenleri alpagutlan birle ang simekte avka atlanip bardı. Ulgiisuz sansız keyiklerig avlanip oliirdii. Adm bir angda altun ongliig, korgeli kortle sigun bar erdi. Yilki yiizin arzilar teg amnlmiş konguliig tiiziin yavas, alku sigunlarda keyiklerde adrukarak, bis yiiz sigunlarnmg yirgisi iligi begi erdi. Otrii ol Dantipali ilig alku alpaguti birle keyik avlap yortup anmg arasinda ol bis yiiz sigunlarni koriip..... avlap alti tegirmileyii.... yavlak iinin kikirişu alakirdilar. Ol bis yiiz sigunlar isig 6z korkingmga ogsiiz bolup yirke yapsmu sigmtilar.

Ogulm kozediir sen.....Turtle kiintuz isig ozungte artukrak acmu kiiyii kiizede tutdung. Kayu korkmc.siz ymgak erser ol ymgakta turkaru bizni uduzup iltiding. Agrus kongiillug bilge biliglig.... san. Bu mung.... sintede adm bizinge umug mag boltac.i tmlig ariti yok. Raksaslar teg katig iinin kikira tegirmileyii avlayirlar ol. Katiglangil sigunar begi-ya..... Bu adam ozgurup bi zinge isig 6z busi birgil. Otrii o edgiiliig sigunlar begi bis yiiz sigunlang otleyii erigleyii ince tip tidi: Mening isig oziimge angakrya yime yilinmekim yapsmmakim yok. Antag ulug katiglanmakm katiglanaym. Amti ok tidigsiz konugiilin Dantipali iligke banp sizlerke isig 6z bireyin; amrak mening isig oziimin sataym; sizlarning ozungizlerni satgm alaym; uzun turkan mengilig bolunglar. Otrii ol altun ongliig sigunlar begi kayudm smgar Dantipala ilig erdi, anda ok singar bardı. Iraktm fiz c.6-kiidii olurup ... Iligke .... siz yalhgkularrung begi siz. Sigunlar begi men..... Simekte tikisiz .....ot yiyii, sue i^e yonyur biz. Yarhkangu.51 kongiil oriit-zin ulug ilig beng-e, bis yiiz sigunlarka isig 6z busi birziin. Asmgiz, ic.kiingiz, edingiz, tavanngiz, ek-siiki yok. Bularni oliirmiiguke odliiyi otiiniir men. Otiigiimin tmglayu yarlikazun. Kim oliit oliirgiigi erser ol ayig kilmc. tiisin kentii ozi asayur; adm kisi asamak torisi yok. Ozliig olurup kimke erser edgii kilu umaz. ayig kilmakka biiriin yirtiin^iide ayig ati yadilir. Otrii ol ilig sarsig kongiilliig Dantipali ilig altun ongliig sigunnug otiigin tmlagali unamatm koziinge karakmga kan kodulup king kozin sigun tapa koriip ovkesi kelip anang ara agulug yilan tilinge oksati yalmlayu turur yitti kilicin tartip alti kmig katig kongiilin edgiiliig sigun begning bo-yinnm *biqvp* başm yirde yikti. Anmg arasmda ilig begnin ong koli bilekindin kesilip kilig birle yirde tiisti. Bu muntag koli kesilmisin koriip belingleyii ogsiiz osuglug bolup katig iinin kikra in^e tip tidi: Emgek-e!

ava gitti. Hadsiz hesapsiz geyikleri avlayip 61-diirdii. Baska bir ormanda altm renkli, goriilecek giizellikte bir geyik vardı. Hayvan yiizii i^inde azizler gibi huzur bulmus goniillii, asil, yavas, biitiin geyiklerden farkli, beş yiiz geyigin rehberi, hiikiimdan, begi idi. Dantipali Han biitiin alpagutlan ile geyik avlayip dolasirken, bu bes yiiz geyigi goriip (onlan avlamaga ve etraflarmi ^evirmege bagladi). (Geyikler) canhirag seslerle bagnsarak birbirlerine girdiler. Bes yiiz geyik tath can korkusuna kapilip, akillan baslanndan gidip, yere yapisip kaldilar.

(Geyikler, rehberleri olan geyige §6yle dediler): (Sen yavrularmi gozetir gibi bizi) gozetirsin. Gece giindiiz korudun. Neresi emin yer ise oraya daima bizi gotiirdiin. Miisfik goniillii, hikmetli ve bilgili (olarak) diisiin. Bu sikmti, (ammizda) senden baska bize iimit olacak canli yoktur. Seytanlar gibi sert seslerle bagnsarak ve etrafimizi cevirerek (bizi) avhyorlar. Bu tehlikeden kurtanp bizim ic,in tath camni sadaka olarak ver. Bunun iizerine o iyi geyikler begi, beş yiiz geyige vaaz ve nasihat ederek soyle dedi: Benim tath canima hie. baghhgim yok. Ben o kadar biiyik lzdiraba katlanayim. Hemen simdi engelsiz goniulle Dantipali Hana gidip sizler ic.in tath cammi vereyim; Benim sevgili tath canimi satayim; sizlerin canmizi satm alayim; uzun zaman bahtiyar olun. sonra o altm renkli geyikler begi, Dantipali Han hangi tarafta ise, o tarafa gitti. Uzak-tan ....diz ^okiip oturarak .... hiikiimdara (§6yle dedi:) Siz insanlar begisizsiniz. Ben geyikler begiyim .... Ormanda sessiz ..... ot yiyerek, su igerek dolasiyoruz. Ey ulu hukumdar, merhametli gonliin yiikselsin, bes yiiz geyigin tatil camni bagislasin. Asmiz, i^eeginiz, malmiz ve mulkiiniiziin eksigi yok. Bunlan oldiirmemeniz igin yalvanyorum. yalvansimi dinleyip (hukumdar) merhamet etsin. Kim bir canhyi oldurecek olsa bu kotii hareketinin cezasi kendisi ^eker; başkasmin c,ekmesi diye bir adet yok. Canli oldiirmekle hi^ kimse iyilik kilamaz. Kotiilik kilanlarm biitiin yeryiiziinde kotii adi yayilir. (Bu sozlerden) sonra hukumdar, o kati yiirekli Dantipali Han, altm renkli geyigin yalvansini dinlemeyi kabul etmeyip, goziine, goz be-begine kan gelip kizgm gozlerle geyige dogru bakarak, ofkesi gelerek ve o arada zehirli yilan diline benzeyen ve alev gibi parlayip duran keskin kihcmi gekerek c.ikardi. Merhametsiz ve kati yiirekle geyikler beginin boynunu bigip basini yere yikh. Bunun iizerine hukiimdarm sag kolu bileginden kesilip kilici bir yere diistii. Bu kolunun boyle kesildigini goriince sasinp akli basmdan giderek canhiras seslerle baginp §6yle dedi: ey lzdirap!

Sansız okiis ayig kilrng.... oglum, kizimm, kamin, kadaşrmm, tort tiirliig suiimin, balikimin, uluşimin, kent sozak kiintki yin^ke kirkinlarimin barga pek mengii sakindim erdi. Oz kilmis ayig kihn^im başta tepti. Mini iigiin emgente<;i kim er ser yok. Bu muntag emgeklig savlar sozleyir erke aning arasmta yir yarilti. Aviş tamudm ort yalrn ontip Dantipali iligning ol ok etozin yorgeyxi alip altm Avis tamukka tartip ildii bardı. Ol Avisdm 6nmiş esringii ongliig yavlak ort yalrn ilig begig yorgemigte orii, kok tengrike tayayu turdi. Korku teg yangku un esitildi; yagiz yir titredi; tort yingak ortendi; ulug beduk taglarnmg basguklari yimrilti. Dantipali ilig ort yalm arasmda turup umugi iizii-liip serii umatm tort ymgakig yangilip ogsuz bolup talip etozi siiklinti. Avis tamulug madar agzm ulug .....Dantipali iligig..... singirip kot(ti).

Hadsiz hesapsiz korii ameller (le) oglumu, kizrmi, akrabalarirru, dort turlu askarlerimi, şehrimi, iilkemi, belde ve koylerimi haremdeki ince cariyelerimi, hepsini ebedi sanmiştrm. Kendi kil digim korii amellerim basa tepti. Benim i^in azap gekecek kimse yok. Bu, boyle aci sozler soylerken o arada yer yanldi. Aviş (Avigi) cehenneminden alevler fıkip, Dantipali Han'm butiin viicudunu sararak, alip alttaki aviş cehennemine ^ekip gotiirdu. O Aviş'tan <jikmiş alaca renkli korkun^ alevler hu kiimdari sanp yikselerek mavi goge dayanip durdu. Korkung yankılar, sesler işitildi; kara yer titredi; dort bir yan alev aldı; ulu, biiyiik daglann kocaman kiitleleri ^oktii. Dantipali Han alevler arasinda durup iimidi kesilerek, dayanamiyarak, dort yoniinii şaşırarak, akh başmdan gidip aciz kalarak viicudu kavruldu. Aviş cehenneminin şeytam agzmi ulu a^ip ..... Dantipali Han'i .... sindirip koydu.

U